

Maak het verschil!

Theologie op het marktplein, zo wil prof. dr. Manuela Kalsky theologie bedrijven. Geen abstracties maar midden in de samenleving. Zij is op zoek naar verbinding, een nieuw wij waar alle Nederlanders zich thuis kunnen voelen. Zij deed dit al als directeur van het Dominicaans Studiecentrum en nu ook als hoogleraar aan de VU waar zij sinds begin 2012 de Edward Schillebeeckx-leerstoel bezet. Op 12 november 2012 hield zij haar inaugurale rede. Marianne Mak vatte haar betoog samen.

Marianne Mak

Schillebeeckx was een 'erudiet wetenschapper en een hartstochtelijk gelovige die aansluiting zocht bij zijn eigen tijd', zo betoogde Kalsky in haar oratie. 'Hij probeerde de wereld om hem heen te begrijpen en de vruchten van zijn zoektocht te delen met anderen. Het Dominicaans Studiecentrum (waarvan Kalsky directeur is, red.)

geldt voor gewone gelovigen én voor theologen, zoals Raimon Panikkar die over zijn reis van Spanje naar India ooit opmerkte: 'Ik vertrok als christen, ik heb me als hindoe gevonden en ik keer terug als boeddhist zonder dat ik ermee opgehouden ben een christen te zijn.' Panikkar was de pionier van de interreligieuze dialoog, een dialoog die ook altijd een intrareligieus gesprek tot gevolg heeft; een dialoog in en met zichzelf – een ontmoeting in de diepte van de eigen spiritualiteit die ertoe leidt 'waarheid vanuit het binnenste van meer dan één religieuze traditie te zien'. Niet tolerantie in vrijblijvende zin tegenover andersgelovigen, maar de bereidheid de ander vanuit zijn of haar perspectief te willen begrijpen, hoe moeilijk ook. Dus bijvoorbeeld kijken door boeddhistische ogen.

Religies zijn geen gesloten entiteiten maar verbonden in een 'synergetische dans' om bevrijding, overleven en heelwording

staat in de traditie van Schillebeeckx en wil een eigentijds theologisch geluid laten horen waarin het theologie en samenleving verbindt. Dit studiecentrum koppelt haar onderzoek de laatste jaren aan multimediale websites zoals www.reliflex.nl en www.nieuwwij.nl. De eerste portretteerde zes mensen uit verschillende religieuze tradities. Hieruit blijkt dat mensen flexibel zijn in levensbeschouwing: drie van de zes geportretteerden putten uit twee of meer levensbeschouwelijke bronnen, waarbij de verschillende levensbeschouwingen in elkaar overvloeiden. Een kritische kanttekening is dat de geïnterviewden allemaal hoogopgeleid zijn. Religieuze meerstemmigheid vereist, zoveel is duidelijk, zelfreflectie en zelfbewustzijn.

Intrareligieuze dialoog

Religieuze meerstemmigheid is in Japan een lang bekend verschijnsel. Veel Japanners hangen meerdere levensbeschouwingen aan. Vaak hebben die diverse religies een bepaalde 'werkverdeling' met specifieke functies. Ook in andere Aziatische landen is dit een vertrouwd fenomeen. Het

Synergetische dans

De Zuid-Koreaanse theologe Chung Hyun Kyung onderstreept dat religies geen gesloten entiteiten zijn maar verbonden in een 'synergetische dans' om bevrijding, overleven en heelwording. God is niet te vinden in academisch-theologische systemen maar te midden van de chaotische realiteit van het leven zelf. Chung put uit verschillende levensbeschouwelijke bronnen, net als de genoemde mensen die geïnterviewd zijn voor de website Reliflex.nl. Deze geïnterviewden kwamen in aanraking met wijsheden en waarheden in andere levensbeschouwingen en konden zo niet om de 'intrareligieuze dialoog' heen. Wijsheden uit andere levensbeschouwingen kwamen in hun eigen levensverhaal terecht en gaandeweg verruilden zij het denken in tegenstellingen in voor een op relatie gericht denken, dat ook bij Chung te zien is – van 'of...of' naar 'en...en'. De vraag is of deze omarming van levensbeschouwelijke wijsheden uit andere tradities wel legitiem is. Is het niet relishoppen als je alleen bepaalde elementen overneemt? We kunnen er echter niet omheen dat het altijd

slechts bepaalde aspecten van tradities zijn die van betekenis zijn op onze levensweg.

Religieuze diversiteit

Het instituut kerk verkeert in ons sterk gesecculariseerde Nederland in een crisis maar het fenomeen religie is niet verdwenen. Religie is getransformeerd en manifesteert zich in nieuwe zeer verschillende spirituele gedaantes. Veertig procent van de Nederlandse bevolking kiest een eigen spirituele weg. Hoeveel daarvan zich verbindt met meerdere levensbeschouwingen, is niet duidelijk. Daar is tot nu toe nog nauwelijks onderzoek naar verricht. De onderzoeken gaan ervan uit dat de ondervraagde bij één levensbeschouwing hoort. Het is zoals onze nationale filosoof Johan Cruyff zegt: 'Je gaat het pas zien, als je het door hebt.' Ik hoop 'het zien' van de godsdienstsociologen te bevorderen. In ieder geval zal dit thema van meerstemmige religiositeit in de komende jaren een van de pijlers van deze leerstoel zijn. Als het om religieuze diversiteit gaat in Nederland, zijn er verschillende groepen; niet alleen de 'creatief spirituelen'

'... theologie op het marktplein...'

maar ook migranten. De laatste jaren was de focus veelal gericht op moslims maar er zijn evenveel christenmigrant en daarnaast leven er joden, boeddhisten en hindoes in Nederland.

Een nieuw wij

Onze tijd vraagt om een nieuwe omgang met verschillen. Hoe kunnen we recht doen aan verscheidenheid en nieuwe verbindingen leggen door verschillen vruchtbaar te maken? Laten we religieuze diversiteit zien als een verrijking en verbreding van de eigen beperkte blik op de wereld.

Laten we leren denken in veelvoud en eenheid als centrale gedachte loslaten. Eenheid is meestal niet een samenbindend concept, integendeel: het sluit uit en vormt de basis van het denken in wij-zij. Maar kan een gemeenschap dan wel op diversiteit berusten? Bestaat zo iets als waarheid door of in ontmoeting, waarin ruimte is voor mensen met meervoudige of andersoortige religieuze identiteiten? Er zijn gelukkig projecten en ontwikkelingen die dit beogen. Een theologie die de tekenen des tijds serieus neemt en in de lijn van Schillebeeckx naar het heil van Godswege te midden van de chaos van ons dagelijks bestaan speurt, moet ruimte bieden aan veelstemmigheid, aan de stem van de religieuze en spirituele vreemdeling in ons midden. De brandende vraag is: laat ik dat toe? Laat ik toe dat die ander mijn eigen vanzelfsprekendheden in mijn denken en doen blootlegt en mijn zelfgenoegzaamheid kritisch bevraagt? Net als voor Schillebeeckx en zijn Dominicaanse medebroeders in vroegere eeuwen is de theologiebeoefening op deze leerstoel onlosmakelijk verbonden met het staan op het marktplein, waarop zich het dagelijks leven van mensen afspeelt, en waar God inmiddels in vele spirituele en virtuele gedaanten aanwezig is. Wat van deze leerstoel verwacht kan worden, is een theologiebeoefening die 'het verschil maakt' door religieuze en levensbeschouwelijke diversiteit als vertrekpunt te kiezen. Het motto 'eenheid in verscheidenheid' moet vervangen worden door 'verscheidenheid op zoek naar verbinding', op zoek naar een 'nieuw wij'.

Interfaith Banner, Nichols College Chaplaincy, (c) CC Flickr, Svadilfari

Margrietha Reinders

DE VLUCHT VAN JOZEF

Op een winderig terras in Amsterdam Oud-West zitten we met zijn allen: buurtbewoners met een groot glas bier dat goudachtig glanst in het licht van de gaslampen. De sfeer is ontspannen en er wordt geanimeerd en zorgeloos gepraat.

'Hoe laat is het?' Vraag ik aan degene die naast mij zit. Het is mijn vriend Jozef, een kleine man uit Afrika in een prachtig pak. Al eerder had ik opgemerkt dat hij een groot gouden horloge om zijn pols droeg. In verlegenheid gebracht kijkt Jozef op zijn wijzerplaat: 'Sorry, it does not work! I bought it on a market back home.' Jozef heeft dus al die tijd dat ik hem ken met een horloge rondgelopen dat niet werkt....? Hoe zit het dan met zijn goedgesneden pak? En de keurige aktetas waar mee hij naar zijn taallesen aan de universiteit gaat? Al snel werpt hij er zelf licht op, als hij opmerkt: 'Ik voel me niet zo goed..., het gaat slecht met mij. Al twee dagen heb ik niets gegeten en mijn maag doet pijn.' Verbijsterd vraag ik door. Hij vertelt mij, dat hij geen geld heeft voor voedsel. En dat binnenkort het geld voor de huur op is. Weet ik dan niet, dat hij al jarenlang teert op het kleine beetje leefgeld dat hij wekelijks ontvangt van de protestantse diaconie? Dat hij tegen beter weten in met een nieuwe procedure gestart is om recht te krijgen op een legaal verblijf in Nederland? Dat hij vroeger boer was en sorghum verbouwde? Dat hij niet terug durft keren omdat hij zich tot het christendom bekeerd heeft? Dat hij twee stel kleren heeft? In stilte vraag ik mij af, hoe het in godsnaam kan dat ik al zo lang met Jozef omga, en niet door zijn verschijning en presentatie heenprikte. Hoe kan het dat ik nooit zag, dat hij niet eens genoeg heeft om brood te kopen, laat staan om een biertje te bestellen? Ik schaam mij.

Er zijn veel Jozefs in Nederland. Hun vlucht blijft maar doorgaan, uit Egypte, Soedan, Kongo, Somalië, Irak, Syrië. Door de complicaties van hun vluchtgeschiedenis en de vreemdelingenwetgeving zijn zij verstekelingen geworden in ons land. Zij mogen niet blijven en kunnen niet terugkeren. Het zijn onzichtbare, die soms opduiken in een tentenkamp of op een spreekuur voor ongedocumenteerden. Wie durft ze te zien?? Wie komt voor Jozef, de vluchteling, op?

Margrietha Reinders, predikant in Amsterdam.